

De jongste Nederlandse spellingoorlog duurde precies één dag. Op 18 januari lekte het zorgvuldig geheim gehouden rapport van de Spellingcommissie uit. Consternatie allerwegen: moeten we echt *ginekoloog* gaan spellen? Op 19 januari stelden de verantwoordelijke ministers het volk gerust: de voorstellen werden grotendeels afgewezen. Maar wat was nu eigenlijk het idee achter *ginekoloog*? Een interview met de voorzitter van de Spellingcommissie, Guido Geerts.

Geerts's sitroenen: 'Het is even wennen, meer niet.'

Peter Burger

Mite, klakson, adolessent, konstruksie, sitroen, feutus, theorie, faze, seremonie: zo wilde de Spellingcommissie dat we gingen schrijven. Drie jaar lang studeerden negen taalgeleerden in opdracht van de Taalunie op de spelling van de bastaardwoorden, de *besse(n)sap*-kwestie, de tussen-s en het nut van trema, apostrof en liggend streepje. Dertigmaal is er vergaderd, meer dan vierhonderd stukken zijn besproken.

NIET IN HET OPENBAAR

Wijs geworden door het lot van voorangers, die hun voorstellen na een publicitair tegenoffensief van traditiegezinden in de prullenbak zagen verdwijnen, heeft de commissie tot het laatst de openbare discussie gemeden. Voorzitter Geerts, geïnterviewd door de Belgische krant *De Standaard*: 'Als uitlekt dat – zoals in de jaren zeventig – we weer iets bedacht hebben als *odeklonje*, dan komt er zoveel protest dat alle moeite weer voor niets is geweest.' Profetische woorden.

Op 18 januari, één dag voor het Comité van Ministers van de Nederlandse Taalunie zich over het rapport zou beraden, maakte *De Standaard* de voorstellen bekend. Vlaanderen reageerde met gemengde gevoelens, Nederland was geschokt. Wat de commissie presenteerde als niet meer

dan 'een chirurgische ingreep', voelde het publiek als een meervoudige amputatie.

Een dag later vergaderden de Taaluniministers: aan Nederlandse zijde d'Ancona (WVC) en Ritzen (Onderwijs), voor Vlaanderen Weckx (Cultuur) en Van den Bossche (Onderwijs). Uitslag: de bewindslieden zien alleen iets in lichte aanpassingen van de regels voor trema en liggend streepje, en in de voorstellen voor de verbindingsklanken s en n. Dat betekent waarschijnlijk: minder s'en (*dorpstraat*, *stadcentrum*), meer n'en (*muggenbeet*, *pannenkoek*). De voorstellen voor de apostrof (*Geerts's rapport*, *Karel's boek*) worden heroverwogen.

De ergste nieuwlichterij (*sjampo*, *klakson*) gaat dus niet door. Van den Bossche: 'Het voorstel voor de bastaardwoorden is niet maatschappelijk aanvaardbaar.' Dat is vreemd, want hadden de Taaluniministers zelf drie jaar geleden niet gevraagd om een consistente regeling voor de bastaardwoorden? In plaats daarvan wordt de bestaande voorkeurspelling opgewaardeerd tot enige officiële spelling. Een naïeve oplossing, en een waarmee de Taalunie het nog moeilijk zal krijgen bij het samenstellen van een nieuw Groen Boekje, voorspelt Geerts.

Het verdwijnen van de toegelaten spelling vervult een door velen ge-

koesterde wens, maar de voorkeurspelling zelf wordt daar niet consequenter van. In een nieuw Groen Boekje zullen wel enkele tientallen barre inconsequenties – van het soort *fotocopie/kopie* – worden verbeterd, maar dat *caleidoscoop* met een c gespeeld wordt en *anekdote* met een k, zullen de meesten nog steeds moeten opzoeken. De Taaladviescommissie van de Taalunie beslist over de spelling van woorden die in de editie-1954 nog niet in het Groene Boekje stonden. De meestgebruikte spelling, aldus een woordvoerder van de Taalunie, zal daarbij de hoogste ogen gooiën. (In 1988 koos in het publieksonderzoek 77% van de Nederlanders voor *quasi* en 22% voor *kwasi*: *quasi* wint?) Geerts heeft weinig vertrouwen in een procedure die niet op regels gebaseerd is en voorziet hetzelfde gesteggel over c's en k's als in 1954.

Het standpunt van de ministers wordt op 21 februari besproken door de Interparlementaire Commissie van de Taalunie, bestaande uit leden van de Eerste en Tweede Kamer en van de Vlaamse Raad.

DESKUNDIGEN BUITENSPEL

Geerts, hoogleraar aan de Universiteit van Leuven, een van de twee re-

dacteurs van de grote Van Dale en lid van de ANS-redactie, is naar eigen zeggen 'géén spellingfreak', net zo min als de andere leden van de commissie. Geerts: 'Niemand van ons wil absoluut dat de spelling verandert of juist gelijk blijft. We staan er vrij onverschillig tegenover, omdat we de regeling zuiver als een technisch probleem hebben gezien. Maar we hebben altijd rekening gehouden met mogelijke reacties.'

De Spellingcommissie is anders te werk gegaan dan haar twee voorgangers, de samenstellers van het Groene Boekje (1954) en de commissie Pée/Wesselings (1969). De eersten stemden per woord en hadden een slecht geheugen, wat inconsequenties opleverde als *akkoord* tegenover *accorderen*. Ook de mogelijkheid om te kiezen tussen voorkeurspelling en toegelaten spelling, die ook uit 1954 stamt, vindt niemand bevredigend. Pée/Wesselings, aan de andere kant, wilde alle in Nederland gebruikte woorden volgens één fonetisch systeem spellen. Een systeem dat bij de tegenstanders al snel bekend stond als de 'odeklonje-spelling' en in 1972 definitief van tafel werd geveegd.

Geerts c.s. wilden systematischer zijn dan de makers van het Groene Boekje, maar minder radicaal dan Pée/Wesselings: 'Onze opdracht was een consistente spelling te ontwerpen. We hebben daarom eerst gekeken naar de bestaande spellingregels. De eerste regel is die van de *beschaafde uitspraak*. Als je in het Nederlands een s uitspreekt, schrijf je altijd een s. In verhouding zijn er maar een paar woorden die met een c worden gespeld, zoals *citroen*. *Citroen* is in klank en meervoudsvorming een honderd procent Nederlands woord. Waarom zou je die afwijkende spelling dan toestaan?'

Omdat de overgrote meerderheid *citroen* wil schrijven, wat blijkt uit het publieksonderzoek waarvan de Taalunie in 1988 de resultaten heeft gepubliceerd. Waarom heeft de Spellingcommissie niet geprobeerd in haar voorstel zulke maatschappelijke weerstanden te verdisconteren?

'Je kunt niet systematisch zijn én irrationele weerstanden beregelen. Maar echt: in onze commissie ligt

niemand er wakker van als *citroen* toch met een c geschreven zal worden.'

De commissie wilde de klank k consequent schrijven als k. De c, q en x zouden vrijwel verdwijnen: *bakterie*, *frekwent*, *klakson*. Ook de th moest eraan geloven: *theorie*, *apoteek*, *mitte*. Alleen in *telepathie* en andere woorden op *-pathie* mocht de h blijven staan. De oo zou in open lettergrepen in de regel als o worden gespeld, en niet als au, aud, eau, ot: *obade*, *krapo*, *nivo*, *buro*, *tablo*, *depo*. Enzovoort.

Om bezwaren tegen afwijkingen van vertrouwde woordbeelden te ondervangen, deed het rapport suggesties voor uitzonderingen. Geerts: 'Suggesties, niet meer dan dat. *Taksi* is consistent met ks, maar als men het met een x wil schrijven omdat dat bijna overal in de wereld zo gebeurt, dan moet dat maar.' Zo kon *chauffeur* gespaard blijven voor de regels die er *sjofeur* van zouden maken, een *lieter* mocht *liter* blijven, de *bebie* een *baby*. 'Maar', zegt Geerts, 'als wij als commissie te beslissen hadden, zouden we die uitzonderingen niet toestaan. Spellenvolgens de regels levert een perfect Nederlands woordbeeld op. Het is even wennen, meer niet.'

☛ **PUBLIEKSONDERZOEK**

Er klinkt teleurstelling door als Geerts vertelt wat zijn verwachtingen waren: 'Wij wisten dankzij het publieksonderzoek van de Werkgroep ad hoc Spelling uit 1988 dat iedereen die dubbelspelling onpraktisch vond. We hebben toen ook gesprekken ge-

organiseerd met direct betrokkenen, een doorsnee van iedereen die met pen en papier bezig was: uitgevers, schrijvers, journalisten, taalkundigen, onderwijzers... Die zeiden unaniem: je moet ons niet vragen hoe het moet met de spelling, daar moeten deskundigen zich mee bemoeien. Die moeten het regelen, maar wel zo dat er maar één spelling is.

Ik heb altijd gedacht: als de Taalunie een deskundigencommissie aan het werk zet met die opdracht, dan is het daarmee afgelopen. Want de Taalunie heeft ook de bevoegdheid om in dit soort gevallen te beslissen. Maar dan blijkt dat er altijd weer een parlement, of de Vlaamse Raad of andere instanties over beslissen. Als iedereen zich ermee bemoeit, kunnen er beslissingen genomen worden die niets met de principes te maken hebben.'

Zijn de politici dan naïef geweest dat ze de opdracht hebben gegeven om een consistente spelling te ontwerpen?

'Niet alle politici... maar iemand – een ambtenaar, of iemand van de Taalunie – is zo naïef geweest om dat *consistente* in de opdracht te zetten. Dat is ook wel te begrijpen. Men wilde af van de dubbelspellingen en dacht dat de kwestie in een jaartje te regelen was: je legt de lijsten met voorkeur- en nakeurspelling naast elkaar, en schrapt telkens een van de twee. Maar zo eenvoudig was het niet: er zijn woorden die inmiddels iedereen met een k schrijft, en dat moet je dan terugdraaien. Pas toen we aan het werk gingen, kwamen we

erachter dat de *consistentie* uit de opdracht een naïeve opvatting was.'

Uit het publieksonderzoek blijkt ook dat spellers wijzigingen *per woord* beoordelen: *frequent* stuit taalgebruikers minder tegen de borst dan *akwarel*. Met die wispelturigheid wilde de commissie geen rekening houden. Geerts vertrouwde erop dat de wijzigingen snel ingeburgerd zouden raken: 'In 1947 hebben ze van *cigaret* en *cigaar sigaret* en *sigaar* gemaakt – niemand piekert daar nog over, evenmin als over het wegvallen van de h na een r in *rhythme*. Zulke aanpassingen aan het Nederlandse woordbeeld hebben een lange traditie. We hebben dat gedaan vanaf de oudste ontleningen aan het Latijn tot in de negentiende eeuw. Het Latijnse *caseus* is *kaas* geworden, met een k. Woorden die taalkundig helemaal Nederlands zijn geworden, worden Nederlands geschreven. In de middeleeuwen en de zeventiende eeuw schreven we nog veel fonetischer dan nu: *hont*. Maar de taalgeleerden in de negentiende eeuw wilden dat je aan een woord kon zien waar het vandaan kwam, en toen heeft men een aantal van die spellingen teruggedraaid.'

☛ DICTEETJE

Wie is er gebaat bij een spellingwijziging? Geerts: 'Voor ieder ambtje moet je hier in Vlaanderen een dictee maken. Als je bijvoorbeeld van ondersergeant sergeant wilt worden, kun je op spelfouten gepakt worden. Ik weet hoe ellendig dat is en daarom moet er, in het belang van het publiek, iets aan die spelling gedaan worden. Dat is mijn enige motivatie om hierbij betrokken te zijn. Het publiek, dat zijn niet mijn collega's, maar de kinderen van de lagere school, de ondergeschikten, de secretaresses.

Voor hen is het plezierig als er uniformiteit is en geen onzekerheid, en als er niet van die subtiliteiten bestaan als *konijnshok* zonder en *konijnenfokkerij* met een n. Het zijn futilliteiten, maar als je in een situatie verkeert waarin erop gelet wordt, is het gemakkelijker als je niet hoeft te twifelen. Het is eenvoudiger als er enige systematiek in zit die je zonder al te veel intellectuele ontwikkeling kunt snappen en toepassen.'

Het kan natuurlijk nog eenvoudiger: de voorganger van de Spellingcommissie, de Werkgroep ad hoc Spelling (voorzitter: prof. dr. G. Geerts), opperde de mogelijkheid om ook de werkwoorden flink te versimpelen: *jij vind, hij speeld*. Het spijt Geerts echter niet dat een hervorming van de werkwoordspelling nu buiten de opdracht viel: 'Dat wil niemand, dat is uit het onderzoek wel gebleken. Niet iedereen past de regels voor de werkwoorden foutloos toe, maar met enige moeite kun je ze leren. Maar die regel dat *bessensap* het sap is van één bes, of van meer, dat is niet beredeneerbaar, net als *elektricitet* met een c of een k.'

☛ NEDERLANDS OF VREEMD

Belangrijk in het rapport is het onderscheid tussen Nederlandse en vreemde woorden. Nederlandse woorden zijn inheemse (*boot, fiets*) of bastaardwoorden (*konstruksie, sjam-*

•

**'Als je flet en gehendikept
schrijft, krijg je
gegarandeerd gedonder in
Vlaanderen.'**

•

po). Vreemde woorden verschillen door klank (*beige*) of meervoudsvorming (*musea*) van Nederlandse, en worden niet herspeld. Kan een leek die categorieën wel uit elkaar houden?

Keper is vreemd, *pieper* Nederlands. *Ginekoloog* wordt met een i gespeld omdat het een bastaardwoord is, maar *gymnasium* met een y, want dat blijft door zijn meervoud *gymnasia* een vreemd woord. En kan de modale taalgebruiker bedenken dat *cake* een vreemd woord is, omdat het uit één lettergreep bestaat, maar een meervoud heeft op -s, in tegenstelling tot *week - weken*?

Geerts: "Alleen heel ongeletterde mensen zullen *cake* met *k-e-e-k* schrijven: de meesten voelen wel dat het een vreemd woord is. Het hulpmiddel om daarachter te komen, is in dit geval het meervoud. Er zijn maar

twee of drie Nederlandse woorden, zoals *ooms* en *zooms*, die één lettergreep hebben en een meervoud op -s. Als het goed is, moet je Nederlandse en vreemde woorden aan hun klank kunnen herkennen. Wij hebben dat in die drie jaar – waarin we werk hadden voor zes jaar – niet kunnen onderzoeken. Ik kan me ook voorstellen dat mensen een Nederlands woord 'vreemd' vinden als ze het helemaal niet kennen."

Het gros van de mensen, legt Geerts uit, voelt niets voor de oplossing van de commissie-Pée/Wessellings, die alle woorden wilde ver nederlandse: vreemde woorden moeten er vreemd blijven uitzien. De consequentie daarvan is dat spellers Nederlandse en vreemde woorden van elkaar moeten leren onderscheiden.

☛ NEDERLAND EN VLAANDEREN

Nog een reden om recente Engelse leenwoorden niet om te spellen, is het verschil in uitspraak tussen Noord en Zuid: in Vlaanderen worden de a's in *flat* en *gehandicapt* uitgesproken als die van *hand*. 'Als je *flet* en *gehendikept* schrijft', zegt Geerts, 'krijg je gegarandeerd gedonder in Vlaanderen.'

Nederlanders willen in meerderheid dat vreemde woorden hun vreemde spelling behouden. In Vlaanderen leeft sterk het verlangen om vreemde, met name Franse woorden om te spellen. Het Vlaamse dagblad *De Standaard* schrijft zelfs *kinema*. Als – zoals de ministers willen – de voorkeurspelling de enige officiële spelling wordt, zou dat de afstand tussen Nederland en Vlaanderen vergroten: Vlamingen die hardnekkig *kultuur* blijven spellen, schrijven dan zelfs geen toegelaten spelling meer.

Zouden de Vlamingen, die toch al warmer liepen voor vereenvoudiging dan de Nederlanders, niet beter hun eigen spelling kunnen ontwerpen? Afzonderlijke normen, zowel voor de taal als voor de spelling, zijn volgens Geerts uit den boze: 'Persoonlijk zou ik zo'n splitsing zeer erg vinden, want ik ben een absolute voorstander van geïntegreerd taalbeleid. Ik zie niets in een apart Vlaams taalbeleid, omdat we daar veel te klein voor zijn.'